

EDIȚII ȘI STOCURI DE TIPĂRITURI BLĂJENE DIN ANII 1807-1818,
CONSEMNATE BIBLIOGRAFIC ȘI DOCUMENTAR:
O NOUĂ ETAPĂ DE ABORDARE

Gabriela Mircea, Ioan Mircea

Prin intermediul studiului de față ne propunem să trecem în revistă cunoștințele actuale despre existentul de carte al tipografiei din Blaj, propriu perioadei menționate, cu scopul unei evaluări cantitative primare și al relevării unor contribuții bibliografice interesante, atestate documentar, cu statut de credibilitate ridicat, referitoare la ediții neincluse în BRV. Baza documentară a întreprinderii o constituie registrul contabil al tipografiei din Blaj, corespunzător anilor menționați, păstrat la Direcția Arhivelor Naționale, Județul Alba, semnalat deja științific, din 1980¹.

Pentru a intra, operativ, cât mai rapid în temă, specificăm și înseriem următoarele date despre edițiile și stocurile corespunzătoare, aflate în depozitele tipografiei, imprimate pe parcursul anilor amintiți, 1807-1818:

1. În 1807 s-a încheiat imprimarea ediției a III-a a *Liturghiilor* blăjene². Tirajul noii apariții, consemnat documentar, includea 1100 exemplare, dintre care 27 exemplare (unul compactat) au fost vândute până în 30 noiembrie 1807³. Din 1 decembrie 1807 și până la sfârșitul anului 1808 s-au vândut 59 exemplare, iar apoi ritmul anual al difuzării exemplarelor din stoc a fost, pe rând, următorul: 59, 64, 19, 12, 17, 16, 24, 19, 38, 15, 5, astfel încât în 1 mai 1818 mai existau 775 (?)⁴. Ca atare, putem considera că difuzarea *Liturghiilor* nu s-a făcut într-un ritm prea alert, dar nici nu a stagnat propriu-zis! Pot fi repertoriate, primar, la ora actuală, peste 60 exemplare ale *Liturghiilor* blăjene din 1807, în timp ce Iacob Popa includea în lista tipăriturii respective, doar 10 exemplare⁵.

2. În 1808 a fost imprimată *Înștiințarea despre ridicarea capitulumului în Blaj*⁶, redactată de către episcopul Ioan Bob în 7 iulie 1808. Nu se cunoaște însă, din

¹ Ioan Mircea, *Rationes Typographiae a 1^a Decembris 1807 usque a 1ma Maji 1818. Un deceniu de activitate a tipografiei din Blaj*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 296-306.

² Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*. Vol. II. 1716-1808, București, 1910 (în continuare: BRV, II), 721, p. 502-503.

³ Muzeul de Istorie Blaj (în continuare: MIB), doc. 1269, f. 178r.

⁴ Direcția Arhivelor Naționale, Județul Alba, fond *Mitropolia Română Unită Blaj – acte înregistrate* (în continuare: DANJA, MRUB – a. î.), doc. 35/1808, p. 15-16.

⁵ DANJA, MRUB – a. î., doc. 6575/1933, f. 143r. Despre documentul de arhivă, vezi Iacob Mârza, Cornel Tatai Baltă, *Răspândirea tipăriturilor românești vechi în Transilvania (mijlocul sec. al XVIII-lea – primele decenii ale sec. al XIX-lea)*, în *lumina unui material arhivistic*, în *Acta Musei Napocensis*, XVII, 1980, p. 759-768.

⁶ BRV, II, 733, p. 522-524.

sursa documentară consultată, tirajul acestei consistente foi volante, care a avut o importanță deosebită deoarece prin intermediul ei s-a promovat o anume restructurare organizatorică a Bisericii greco-catolice românești transilvane, în ton cu preocupările de reformă a catolicismului din imperiu. Repertoriul stadial actual al tipăriturii menționate este și el parcimonios, fiind cunoscute puține exemplare ale sale!

3. În ultimele 4 luni ale anului 1808 s-a imprimat o nouă ediție a *Ceaslovului* sau *Polustavului*⁷. Tirajul noii ediții a fost de 1200 exemplare⁸, iar în cursul anului s-au vândut 142 exemplare necompactate (dintre care 25 erau „*in venetica*”, adică imprimate pe hârtie așa numită venețiană) și, cu probabilitate, 20 exemplare fuseseră deja compactate. Oricum, la începutul anului 1810, existentul *Ceasloavelor* era de 1022 exemplare (dintre care 948 „*in ordinaria*” și 74 „*in charta hollandica*”), vânzându-se din el 204 exemplare „*in ordinaria*” și 13 exemplare „*in hollandica*”⁹. În continuare s-au vândut succesiv anual următoarele exemplare: 86, 35, 64, 107, 44, 21, 51, 58, astfel încât în 1 mai 1818 mai existau în stoc 400 exemplare, iar la sfârșitul perioadei cercetate 282 exemplare¹⁰. Se cunosc actualmente, după descrieri bibliografice și alte consemnări documentare, aproximativ 13 exemplare păstrate ale *Ceaslovului* din 1808, ceea ce observăm că este foarte puțin, din existentul inițial, gradul de uzură și dispariție al tipăriturii respective fiind deosebit de mare.

4. O nouă ediție (sau doar tiraj!) a *Dalteriilor*, sau *Singheliilor* blăjene, care erau, cum bine se știe tipizate (de hirotonire și numire în parohii a preoților), în 119 exemplare, a apărut în 1808¹¹. Titlul respectiv constituie o contribuție la BRV, pentru anul 1808, chiar dacă exemplarele amintite nu ar diferi prea mult de cele ale edițiilor similare mai vechi, sau ulterioare (nu credem totuși că se păstra ani în șir același zaț, al unicei pagini a unei astfel de tipărituri, pentru a putea vorbi de aceeași ediție și de trasuri diferite, ci, textul fiind foarte scurt, putea fi cules, relativ ușor, ori de câte ori era necesară împrospătarea rezervei de *dalterii* a episcopiei, ceea ce duce inevitabil la ideea singularizării trasurilor respective, chiar la cea de ediție nouă, sensibil diferită de celelalte, inclusiv dacă numărul de rânduri pe pagină ar fi fost același; puteau diferi sensibil literele de rând, inițialele, ornamentele tipografice!).

⁷ BRV, II, 747, p. 535; Ion Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*. Vol. IV. *Adăugiri și îndreptări*, București, 1944 (în continuare: BRV, IV), p. 283.

⁸ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 7-8, 62, 110.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ MIB, doc. 1269, f. 162r.

¹¹ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 59, 110. (Vezi și Doina Dreghiciu, Gabriela Mircea, Alin Mihai Gherman, O „singhelie” din timpul episcopului Grigorie Maior – contribuție completivă la *Bibliografia Românească Veche și sursă documentară*, în *Patrimonium apulense*, III, 2003, p. 160-178, despre modul de prezentare a acestor tipizate de tradiție ale tipografiei din Blaj, cele din 1808 fiind, se poate crede, foarte asemănătoare cu cele mai vechi, imprimate tot acolo).

5. Tot atunci a fost imprimată și o nouă ediție a foii volante denumită *Articuli Militares*, în 10.023 exemplare¹², *tipăritură neinclusă în BRV* și care este un produs al tipografiei din Blaj, realizat la cererea autorităților imperiale și guberniale. Impresionează desigur tirajul deosebit de mare al ediției, nemaîntâlnit în cazul foilor volante imprimate la Blaj, care se cifra cel mai des în jurul a câteva sute de exemplare (frecvent sub 500 de exemplare, chiar sub 300 de exemplare), ceea ce relevă faptul că dispozițiile militare respective se refereau la întreaga armată imperială, fiind, se poate preconiza, imprimate în limba germană. O foaie volantă în limba română, imprimată la Blaj în 1808, în peste 10.000 de exemplare este de neadmis, dat fiind tirajul deosebit de mare specificat. De asemenea, reiese clar din sursa documentară utilizată că această ediție a fost o comandă oficială, livrată autorităților imediat după imprimare, pentru că stocul său nu a rămas în gestiunea prefectului, iar costul imprimării a fost suportat de către oficialități. *Titlul respectiv, care urmează a fi identificat ca atare și descris, pentru că desigur ne propunem să sondăm colecțiile de documente și cărți mai atenți la ideea că o astfel de lucrare a fost realizată la Blaj în 1808, constituie în același timp și o foarte interesantă și incitantă contribuție, pe bază de surse documentare, la BRV.*

6. O foaie volantă, completamente dispărută, probabil, sau cine știe, poate totuși reperabilă, *neunoscută și ea BRV-ului*, ca tipăritură blăjeană, foarte importantă pentru istoria culturii noastre vechi și a învățământului românesc din Transilvania (chiar dacă se referă la un aspect minor, respectiv la ortografie, dar implicațiile culturale ale normării ortografice au fost cu siguranță majore!), a fost editată tot în 1808 la Blaj, și anume cea intitulată în limba latină, în sursa documentară utilizată, *Phyllera qua docetur qualiter litteris scribendum valachicae*¹³ (dar titlul și textul său au fost cu siguranță în limba română), tirajul ei însumând abia 50 exemplare!

¹² *Ibidem*, p. 45, 59, 61, 110. Ar putea fi eventual apropiată de foaia volantă care conținea decretul împăratului Francisc I, prin care se înființa câte un „batalion de rezervă pe lângă fiecare regiment pedestru de graniță și încă a unui batalion pedestru pentru granițele Croației, Slavoniei și Banatului”, localizată doar între paranteze la Buda, în tipografia Universității, în repertoriul citat (dar în mod evident e puțin probabil să existe o identitate, între cele două titluri), sau ar putea fi o cu totul altă tipăritură tip foaie volantă, conținând dispoziții imperiale (vezi Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română 1701-1847*, București, 1981, p. 260-261). În modul cel mai firesc, lucrarea respectivă poate fi apropiată (chiar identificată, la modul teoretic!), ca tip de lucrare, de ediția din [1819] a *Regulamentului militar în 40 de puncte pentru armata imperiului austriac*, de 16 pagini în 4°, denumită în limba română *Articulușuri oștești pentru Chesaro-Crăiasca Armădie*, [Blaj], [1819] (vezi Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 550, p. 290). Ediția din 1808 ar fi așadar prima ediție a celei din 1819, care însă nu știm să fi fost specificată bibliografic anterior, ceea ce nu înseamnă că ne-ar fi putut scăpa informația respectivă!).

¹³ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 110.

În nici un caz nu s-a imprimat la Blaj în 1808 o ediție a *Triodului*, așa cum reiese din evidența stocurilor acestui gen de tipăritură¹⁴.

7. A apărut atunci însă ediția a II-a a *Penticostarului*¹⁵, astfel încât anul 1808 poate fi considerat unul de intensă activitate tipografică la Blaj. Tirajul ediției respective, luat în gestiune din 1 iunie, a fost de 1138 exemplare, dintre care 9 „*in cruda*” le-au revenit lucrătorilor tipografi, iar 97 exemplare, tot necompactate, au fost vândute până la sfârșitul anului 1808¹⁶. Succesiunea exemplarelor difuzate anual a fost următoarea: 163 (în 1809), 143 (în 1810), 50 (în 1811), 29 (în 1812), 23 (în 1813), 39 (în 1814), 14 (în 1815), 25 (în 1816), 29 (în 1817) și 51 (în 1818, până în 1 mai)¹⁷. După această dată s-au vândut: 30 exemplare (dintre care 3 compactate), până la sfârșitul anului 1818; 7 exemplare au fost difuzate în 1819, dintre care 5 compactate, iar unul compactat a fost oferit „*Ecclesiae Saldorfensi*”¹⁸; 13 exemplare (dintre care 11 compactate) au fost vândute în 1820, iar 2 exemplare în 1821, rămânând în stoc 387 exemplare, care mai existau intacte și în 20 noiembrie 1822¹⁹. S-au repertoriat stadial până acum cel puțin 94 exemplare ale *Penticostarului* din 1808, descrise bibliografic, și există desigur o serie întreagă de consemnări documentare ale altor exemplare prezente într-o localitate sau alta, la un moment dat. Ceea ce uimește desigur este faptul că Iacob Popa identifica în 1933 doar 3 exemplare ale *Penticostarului* de Blaj din 1808, respectiv cele de la Șpălnaca, Făgăraș și Săsciori²⁰, ceea ce era la vremea respectivă extrem de puțin!

8. Ediția a VII-a a *Psalterii* s-a imprimat în 1809²¹. Tirajul său a fost relativ mic, de numai 586 exemplare, dintre care 489 „*in charta ordinaria*” și 97 „*in charta hollandica*”. Lucrătorilor tipografi li s-au dat, conform convențiilor încheiate cu ei, 5 exemplare, iar 97 exemplare „*in cruda*”, dintre care 4 „*in charta hollandica*”, au fost difuzate prin vânzare imediat, până la sfârșitul anului 1809²².

¹⁴ *Ibidem*, p. 32.

¹⁵ BRV, II, 746, p. 534- 535.

¹⁶ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 22.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Șaldorf, din fostul district protopopesco greco-catolic al Sibiului, pe la 1900 (în 1733 era inclus protopopiatului Broștenilor). Vezi *Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire* 200, Blaj, 1900 (în continuare: *Șematismul*), p. 558-559. Interesant este faptul că parohia respectivă defecționase de la unire, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pentru a reveni abia în 1825, după autorii *Șematismului*, dar probabil rămăsese un nucleu restrâns de adepți ai greco-catolicismului pe tot parcursul defecțiunii de la unire, de vreme ce în anul menționat se dăruia un exemplar bisericii din localitatea respectivă.

¹⁹ MIB, doc. 1269, f. 225r.

²⁰ DANJA, MRUB – a. î., doc. 6575/1933, f. 145r.

²¹ Ion Bănu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*. Vol. III. 1809-1830, București, 1912-1936 (în continuare: BRV, III), 770, p. 13.

²² DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 26.

În continuare exemplarele au fost vândute, sau oferite gratuit, după cum urmează: 50 în 1810; 21 „*in cruda*” în 1811; 56 exemplare (dintre care 18 „*in hollandica*”) în 1812; 100 exemplare „*in cruda*” în 1813; 45 exemplare „*in cruda*” în 1814; 34 exemplare tot necompactate în 1815; 57 exemplare necompactate în 1816; 12 exemplare necompactate în 1817; nici un exemplar în 1818 (până în 1 mai)²³. În 1 mai 1818 mai existau 104 exemplare, dintre care nu se știe câte erau compactate și câte necompactate²⁴! În legătură cu aceste exemplare din urmă, rămase în stoc, se etalează și tipurile de legătură care li se asociau îndeobște *Psaltirilor*. Astfel, acest fel de tipăritură putea fi legată: „*cum theca integra*”, „*cum media theca*” și „*cum capsulis*”, ceea ce corespundea unor tipuri distincte de legături solicitate în mod deosebit de către cumpărători. Nu se cunosc actualmente decât vreo 5 exemplare ale *Psaltirii* din 1808 existente ca atare și care au fost bibliografiate în lucrări de specialitate editate, ceea ce este extrem de puțin, deși probabil există mai multe în colecțiile de carte veche din bibliotecile propriu-zise, sau cele parohiale, inclusiv în depozitele județene de carte veche!

9. În 1809 a fost imprimată ediția unui alt *Abecedar*, necunoscut *BRV-ului*²⁵. El făcea parte din categoria *Abecedaria Valachica majora* și tirajul său a fost de 1188 exemplare. Deși imprimarea ediției a început în decembrie 1809, până la sfârșitul anului respectiv a și fost terminată, ceea ce evidențiază standardizarea la care se ajunsese în privința editării unor astfel de manuale, iar, până la finele anului 1810, un număr substanțial de exemplare ale sale, respectiv 658, au și fost difuzate, cu mare rapiditate, difuzare care a continuat în același ritm deosebit de bun și în 1811, astfel încât în evidența anului 1812 nu au fost transferate decât 284 exemplare²⁶. Din acest stoc, în cursul aceluiași an (1812), s-au vândut 172 exemplare, pentru ca din cele 112 exemplare câte mai rămăseseră și fuseseră transferate în 1813 să se vândă, tot deosebit de bine, 111 exemplare, până la „topirea”, respectiv valorificarea către beneficiari, a întregii ediții. Înainte de apariția ediției următoare, din 1813, a titlului respectiv, mai rămăsese un singur exemplar. Astfel, într-un timp considerat de noi record, ediția *Abecedarului* din 1809 s-a diminuat progresiv, rapid, până la epuizare, pe parcursul a nici patru ani. Această ediție poate fi considerată un model de eficiență, în privința valorificării sale practice. Modul în care ea a fost absorbită denotă cât de mare era necesitatea publică, resimțită la nivelul rețelei școlare greco-catolice, pentru o asemenea tipăritură.

Tot în 1809 au fost imprimate *trei foi volante*, necunoscute la rândul lor *BRV-ului* și anume:

²³ *Ibidem*, p. 26, 27.

²⁴ MIB, doc. 1269, f. 124v.

²⁵ DANJA, *MRUB – a. î.*, doc. 35/1808, p. 1-2.

²⁶ *Ibidem*.

10. *Preces pro felici bello*²⁷, care desigur, prin raportare la anul 1809, se pot identifica cu *Rugăciunile de obște*, semnalate deja în bibliografie de către Florian Dudaș. La un tiraj de 600 exemplare, ediția respectivă nu era deloc neglijabilă, ca foaie volantă.

11. *Phyllera intuitu erigendae militiae Jagerorum*, în numai 90 exemplare²⁸, pe care nu am mai găsit-o specificată în bibliografia de specialitate și care a fost cu siguranță tot o tipăritură în limba română, de tipul foilor volante.

12. *Specificatio commissariorum inviantium tales tyrones*, într-un tiraj de numai 15 exemplare²⁹.

13. Lucrarea denumită *Pastorale* sau *Libris pastorales*, a cărei imprimare în 1200 exemplare a început în 1809, pentru a continua și în 1810, când s-a terminat lucrul la ediția respectivă și s-au luat în gestiune cele 1176 exemplare ale tirajului său³⁰, se identifică desigur cu lucrarea lui Ioan Bob, *Forma clerului și a bunului păstor*³¹. Să prezentăm modul de diminuare succesivă a stocului respectiv, prin difuzare către solicitanți: în 1810 91 exemplare (dintre care 8 au fost date tipografilor, conform convențiilor semnate la angajarea lor); în 1811 24 exemplare (dintre care 20 „*in cruda*” au fost vândute, iar 4 „*compacta*” au fost oferite, unul dintre cele din urmă fiind trimis, în mod remarcabil, „*metropolitae Bukurestiensis*”, ceea ce denotă neașteptate relații extracarpătice ale vîldiciei de la Blaj); în 1812 31 exemplare (dintre care unul compactat); în 1813 tot 31; în 1814 20 exemplare „*in cruda*”; în 1815 30 exemplare „*in cruda*”; în 1816 42 exemplare „*in cruda*”; în 1817 nici un exemplar, iar în 1818 (până în 1 mai) 65 exemplare „*in cruda*”, nemaiputându-se ști actualmente cu exactitate care au fost stocurile acestei tipărituri până în 30 noiembrie 1822, în afară de faptul că în 1 mai 1818 existau 842 exemplare³²! Se cunosc abia 8 exemplare bibliografiate până acum ale *Formei clerului și a bunului păstor*, ceea ce, observăm, este din nou foarte puțin. Mai mult, lista din 1933 a lui Iacob Popa, a exemplarelor acestei tipărituri păstrate pe teritoriul arhidiecezei greco-catolice de Făgăraș, conținea o singură referire, cea la exemplarul de la Sângeorgiu de Meseș³³.

În afara faptului că s-a încheiat lucrul la *Forma clerului și a bunului păstor*, nu s-a mai imprimat nimic la Blaj, în 1810.

14. În 1811 a apărut *Cuvântul păstoresc* al lui Ioan Bob³⁴, în 1400 exemplare³⁵, la un consum de 5 1/2 foi tipografice pentru fiecare exemplar.

²⁷ *Ibidem*, p. 66, 112.

²⁸ *Ibidem*, p. 112.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 20-21, 72, 112.

³¹ BRV, III, 756, p. 1-3. Pe foaia de titlu figurează anul 1809.

³² DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 20-21, și MIB, doc. 1269, f. 316v, 317v, 318v, 319v.

³³ DANJA, MRUB – a. î., doc. 6575/1933, f. 181r.

³⁴ BRV, II, 787, p. 30; Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 507, p. 270-271.

³⁵ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 49, 75, 77, 115.

Interesant este faptul că episcopul Ioan Bob i-a vărsat prefectului tipografiei, în 1812, 174 florini renani, 58 creițari (costul hârtiei necesare și al muncii tipografilor), ceea ce însemna că-și finanțase singur editarea pastorelei amintite, urmând ca și distribuirea ei să fie la libera sa alegere, fără implicarea prefectului tipografiei! Între rațiunile oficinei păstrate n-a fost găsită nici o evidență a stocului acestei tipărituri, ceea ce a însemnat, fără nici un dubiu, faptul că episcopul, care finanțase imprimarea, a luat la sine și a gestionat separat stocul amintit! Nu se cunosc la ora actuală, din referiri bibliografice, decât două exemplare ale importantei ediții din 1811, amintită anterior, existent unul la Cluj-Napoca și celălalt la Biblioteca documentară din Năsăud³⁶.

15. În 1811 s-a imprimat o nouă ediție (sau un nou tiraj?) a *Dalteriilor*, în 76 exemplare³⁷, *neinclusă nici ea în BRV*.

16. O tipăritură blăjeană *necunoscută, la rândul ei, BRV-ului*, descrisă bibliografic de către Ioan Chindriș, identificată în 2 exemplare, este *Tractatul despre locurile teologhicești*³⁸. După ce o descria ca pe un *în octavo* mic, de 131 pagini, autorul menționat relatează următoarele: „Tipăritura nu are foaie de titlu, acesta fiind plasat ca titlu de intrare în materie la începutul primei pagini, sub frontispiciu [...] Locul și data tipăririi, neindicate, rămân în seama cercetătorului”³⁹. În lumina evidențelor contabile ale tipografiei din Blaj, lucrarea se dovedește a fi o tipăritură blăjeană din 1811! De asemenea, același autor a caracterizat conținutul ideatic al tipăriturii în următorii termeni, prin care nominaliza indirect oficina emitentă, cea blăjeană sau cea de la Buda, înclinând desigur mai apoi, așa cum era extrem de logic, înspre cea din urmă, lucrarea respectivă apărându-i ca „o expresie a supremației romane în biserica universală: „Săborniceasca biserică a Râmului iaste adevărată biserica lui Hristos”, și ca atare ea „nu putea fi tipărită în Sibiu, Brașov sau Viena, oficine ale cărților neunite”⁴⁰. Desigur, constituie o surpriză extraordinară de mare faptul că acest *Tractat despre locurile teologhicești* s-a imprimat la Blaj și nu la Buda, căci, așa cum afirma Ioan Chindriș, era „greu de presupus că episcopul Ioan Bob, atât de credincios restauraționismului postiosefin, ar fi putut admite tipărirea la Blaj a unei cărți cu un astfel de conținut”⁴¹, respectiv cu evidente inflexiuni febroniene și galicane. Imprimarea acestei cărți la Blaj în 1811 ne obligă la revizuirea, dacă nu total, măcar parțial, a unor preconcepții cu care se pornește la analizarea realităților culturale și spirituale din preajma episcopului

³⁶ Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, p. 271.

³⁷ DANJA, *MRUB – a. î.*, doc. 35/1808, p. 48, 115.

³⁸ Ioan Chindriș, *O scriere necunoscută a lui Petru Maior?*, în *Tribuna* (Cluj-Napoca), XXVI, nr. 47 (353), 25 noiembrie 1982, p. 3.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

Ioan Bob, cu începere cel puțin din 1808, de când s-a observat că a început și el să utilizeze, pe foile de titlu ale cărților care au apărut sub patronajul său, titulatura mitropolitană, ca antecesorul său Grigorie Maior, sau ceilalți arhieri antecesorii ai săi! Dar analiza de conținut a tipăriturilor realizate la Blaj, începând din 1801, cu deosebire, nu a fost încă întreprinsă, astfel încât numai în aceste condiții(!), specificitatea amintită ne apare atât de singulară! Pornind de la raționamentul conform căruia „conținutul *Tractatului despre locurile teologhicești* evoluează exact pe ideile *Procanonului*, scris în tinerețe de Petru Maior”⁴², Ioan Chindriș a identificat un posibil autor al lucrării în persoana lui Petru Maior, punându-i totuși paternitatea sub semnul întrebării! Dar în condițiile respective, când Petru Maior absenta de mai mult timp din Blaj, cine altul dintre cei din anturajul episcopului Ioan Bob ar fi putut fi autorul lucrării menționate? Probabil Dimitrie Caian cel Tânăr, care a îndeplinit funcția de profesor principal de dogmatică, tipăritura respectivă fiind considerată deja în 1812, ca important și indispensabil manual în pregătirea și examinarea preoților formați la Blaj⁴³, dar ea nu a fost răspândită mai mulți ani la rând, rămânând intactă, în stocul inițial, cum se va prezenta în continuare, din cauza desigur a accentelor sale radicale de reformare a catolicismului semnalate anterior. Stocul lucrării menționate a fost consistent, de 1200 exemplare, dar se poate admite, pe baza aceleiași surse documentare, mult invocate și utilizate pe parcursul studiului de față, *că până în 1 mai 1818 el a rămas neatins*, deoarece și atunci existentul tipăriturii respective se compunea tot din 1200 exemplare, unele dintre ele (nu știm câte) fiind compactate totuși în vederea vânzării, la vremea respectivă! Abia în 1819/1820 au fost vândute cu siguranță câteva exemplare ale acestei tipărituri, denumită de data aceasta *Compendium de locis Theologicis*, valoarea exemplarelor valorificate prin vânzare fiind de 2 florini renani, 20 creișari⁴⁴. Se poate crede totuși că, mai devreme sau mai târziu, toate exemplarele cărțuliei respective, care nu purtau expres însemnul tipografiei din Blaj (necum vreo referire la patronajul episcopului), pentru că s-a evitat în mod evident ca ea să aibă o foaie de titlu (cum foarte bine a observat Ioan Chindriș de la prima examinare bibliotecărească a unui atare exemplar și cum se confirmă din confruntarea formatului și numărului de pagini conținut de un astfel de exemplar cu ceea ce se consemna documentar despre consumul de hârtie tipografică pe care l-a implicat imprimarea fiecărui exemplar în parte al ediției specificate), în număr de 1200 exemplare, au putut fi răspândite printre românii greco-catolici transilvani! Ce efect public real va fi avut ediția respectivă, din al cărei stoc inițial mai existau, se poate crede, exemplare și în

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Vezi în acest sens, *Theses*, sau programa de examen la *Dogmatică* din 1812, publicată din ordinul vlădiciei la începutul *De urmării lui Hristos*, din 1812, BRV, IV, 813, p. 292.

⁴⁴ MIB, doc. 1269, f. 209r, 317v.

1835, când Timotei Cipariu a ajuns în fruntea oficinei și de ce s-a recurs la editarea sa, dacă ea nu a fost difuzată cu o promptitudine cât de cât normală, se poate estima numai colteral, deși este de acceptat sub aspect teoretic faptul că lucrarea respectivă a circulat totuși sub formă de copii manuscrise printre învățăceii teologi blăjeni, de vreme ce ea figura în programa de examen tipărită în 1812? Dat fiind faptul că episcopul nu a preluat stocul tipăriturii, ci el a rămas pe mai departe în gestiunea prefectului oficinei, Dimitrie Papp, se relevă și amănuntul că episcopul nu a finanțat direct apariția lucrării respective, dar și-a dat bineînțelese acordul ca ea să fie tipărită câtă vreme ea era considerată și un manual nu numai util, ci chiar obligatoriu, pentru cursul de Dogmatică! Aceasta este desigur una dintre cele mai stranii ediții tipografice blăjene (fără foaie de titlu, respectiv fără an de apariție și fără localizare sau adresă și ne întrebăm desigur, în contextul dat, dacă ea a avut aprobarea cenzurii, pentru a apărea, sau chiar dacă era legală folosirea sa ca manual al cursului de teologie, cu radicalele sale luări de poziție galicane și febroniene amintite), doar dacă nu se va dovedi până la urmă ceea ce Iosif Naghiu a avansat aparent fără nici un fundament documentar, că și ediția primă a *Supplex*-ului, din 1791, cea românească, cu adresă tipografică falsă, (Iassy), s-ar fi tipărit tot la Blaj, sub același episcop, dar nu și sub același prefect al tipografiei, amintit deja!

17. În 1812 s-a publicat traducerea lui Samuil Micu după *De urmarea lui Hristos* a lui Thomas a Kempis, sau „Thoma de la Câmp”⁴⁵, cum îl denumeau blăjenii pe autorul respectiv. Tirajul ediției respective a fost de 1200 exemplare⁴⁶. Nu se cunosc, din nou, informații referitoare la diminuarea progresivă a stocului său, pentru că exemplarele au fost gestionate de către episcopul Ioan Bob, care a suportat de altfel cheltuielile tipăririi. Episcopul eluda, se poate considera, în mod evident, paternitatea lui Samuil Micu asupra traducerii textului, ceea ce putea semnifica un veritabil rapt intelectual, sau doar faptul că traducătorul cedase contra cost manuscrisul traducerii (dar și în acest caz numele lui Samuil Micu ar fi putut fi pomenit, ca tălmăcitor, pe foaia de titlu a cărții sau în prefața semnată de vlădică, însă observăm că acest lucru nu s-a întâmplat, cu veritabilă obstinație, cum se poate constata din BRV⁴⁷. Nu pot fi repertoriate, la ora actuală, decât aproximativ 5 exemplare păstrate ale *De urmării lui Hristos* etc., ceea ce evidențiază faptul că tipăritura în cauză este o raritate bibliografică.

18. Tot pe parcursul anului 1812, s-a imprimat în 1200 de exemplare (ceea ce constituia un tiraj mare pentru o atare tipăritură), ediția a II-a a *Cuvântului ... în ziua instalației, a lui Ioan Bob*⁴⁸. Nici „involuția” acestui stoc de

⁴⁵ BRV, III, 813, p. 62.

⁴⁶ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 81, 117.

⁴⁷ BRV, IV, 813, p. 291-292.

⁴⁸ BRV, III, 802, p. 55.

tipărituri nu reiese din rațiunile păstrate ale oficinei din Blaj, astfel că nu știm care au fost fazele epuizării sale⁴⁹, ceea ce relevă din nou și faptul că vlădica a finanțat apariția tipografică respectivă.

19. În 1813 a apărut o nouă ediție a *Abecedarului* mare românesc, necunoscută nici ea BRV-ului, în 1313 exemplare⁵⁰, ceea ce însemna un tiraj important. Ritmul de distribuire prin vânzare al acestei ediții a fost din nou destul de „alert”, respectiv exemplarele s-au vândut după cum urmează: în 1813, după ce s-au oferit lucrătorilor tipografi 6 exemplare, 186 exemplare; în 1814 182 exemplare; în 1815 332 exemplare; în 1816 244 exemplare; în 1817 282 exemplare, iar în 1818 (până în 1 mai), dintr-un existent de 81 exemplare s-au vândut 36 exemplare, ceea ce însemna că în 1 mai același an stocul ajunsese la 45 exemplare⁵¹. De observat este însă și că spre sfârșitul anului 1817, când din ediția mai veche amintită nu mai existau în stoc decât 81 exemplare, s-a imprimat rapid o nouă ediție, necunoscută nici ea BRV-ului, a *Abecedarului*, semnalată bibliografic, cu ani în urmă de către Cristina Bica, cu un tiraj de 1400 exemplare. Dinamica valorificării acestor *Abecedare* și ritmul susținut al succesiunii în lanț a edițiilor lor, oglindește desigur procesul amplu de alfabetizare de care au beneficiat conașionalii noștri, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, în școlile greco-catolice românești transilvane.

20. Tot în 1813 s-au imprimat cele două *Cuvântări în cinstea Exseleanții sale ...Ioan Bobb*, ale lui Dimitrie Vaida⁵², tot într-un tiraj de 1200 exemplare⁵³. Nici dinamica difuzării stocului respectiv nu poate fi ilustrată, din păcate, la ora actuală! Pot fi repertoriate cel puțin 7 exemplare păstrate ale tipăriturii menționate, ceea ce este din nou foarte puțin, dacă se ține cont de amplitudinea tirajului lucrării.

21. În același an, 1813, s-a imprimat la Blaj o deosebit de interesantă și importantă (în istoria culturii noastre vechi) foaie volantă, din al cărei tiraj nu se mai păstrează, se pare, nici un exemplar și care n-a fost menționată până acum ca titlu în BRV. Ea era denumită în limba latină *Phyllera refutatoria Historiae Major<ianae>* și constituia de fapt o foarte promptă replică, pe care cei din anturajul lui Ioan Bob au considerat-o necesară, pentru a contracara unele afirmații tăioase ale lui Petru Maior la adresa episcopului⁵⁴. Din păcate, nu știm exact ce conținut avea lucrarea respectivă, care poate fi identificată cu „*Cărtirea*” *împotriva persoanei lui Petru Maior*⁵⁵, nici cum s-a difuzat concret această foaie

⁴⁹ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 49, 78, 81, 117.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 1-2, 83, 87.

⁵¹ *Ibidem*, p. 1-2.

⁵² BRV, III, 837, p. 84-87.

⁵³ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 49, 78, 81, 117.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 51, 83, 84, 85, 86, 119.

⁵⁵ Îi mulțumim pentru sugestia identificării respective, domnului Daniel Dumitran.

volantă⁵⁶ din 1813, imprimată într-un tiraj deosebit de mare (1200 exemplare), pentru acest gen de tipăritură. Tipărirea ei se terminase în 12 august 1813 și se poate crede că întregul stoc al ediției a fost gestionat, din nou, personal, de către episcopul Ioan Bob, care, ca posibil finanțator al său, va fi avut grijă s-o difuzeze cu promptitudine!

22. Tot în 1813 a fost editată o altă foaie volantă, *neinclusă nici ea în BRV*, denumită *Preces pro felici bello succesu*, în genul mai vechilor *Rugăciuni de obște* desigur, care, cu siguranță, a fost tipărită în limba română. Tirajul ei, la un consum de 1/2 foaie tipografică pentru un exemplar, a fost de 500 exemplare, ceea ce nu este foarte puțin pentru o foaie volantă blăjeană, ci un tiraj destul de mare.

23. Ediția a III-a a *Triodului* a apărut, cum bine se știe, în 1813⁵⁷, într-un tiraj de 1214 exemplare⁵⁸, dintre care 21 erau „*in charta subtili vulgo venetica*”. Din totalul respectiv, 9 exemplare au fost date tipografilor care au imprimat ediția, iar 66 de exemplare, dintre care 7 pe hârtie mai subțire, au fost vândute succesiv până la sfârșitul anului⁵⁹. În 1814 au fost difuzate 175 exemplare (dintre care 2 au fost dăruite bisericii catedrale din Blaj, 1 exemplar compactat, pe hârtie mai fină, *călugărului Benedict*, iar 2 „*in venetica*” au fost și ele distribuite. În 1815 s-au difuzat 149 exemplare, în 1816 35 exemplare (dintre care 6 „*in venetica*”), în 1817 nici un exemplar, în 1818 (până în 1 mai) 63 exemplare⁶⁰. La sfârșitul anului 1821 mai existau în stoc 635 exemplare⁶¹ ale *Triodului* din 1813.

24. În anul următor a apărut o altă ediție blăjeană de seamă, respectiv ediția a III-a a *Apostolului*⁶². S-a început tipărirea ediției respective, inițial în 1215 exemplare pe hârtie obișnuită și 10 exemplare pe hârtie mai fină, dar până la urmă au fost luate în gestiune ca tiraj propriu-zis doar 1207 exemplare pe hârtie obișnuită și 10 exemplare „de lux”⁶³. Diminuarea progresivă a ediției a avut următorul ritm: în 1814, după ce s-au dat tipografilor 9 exemplare, s-au difuzat prin vânzare 253 exemplare (dintre care 1 exemplar „*in venetica*”); în 1815 s-au vândut 100 exemplare „*in cruda*”; în 1816 102 exemplare obișnuite, tot „*in cruda*”; în 1817 23 exemplare „*in cruda*”; în 1818 (până în 1 mai) nu s-a

⁵⁶ Îi spunem astfel pentru că așa apare în *rațiunile* consultate („phillera”) și a fost destinată unei răpândiri rapide înspre cititori (în ciuda tirajului mare), dar prin conținut se deosebește de celelalte foi volante specificate (care conțineau dispoziții administrative, politice și ecleziastice), aceasta având un conținut ocazional de altă factură (cu implicații culturale, istorice și literare deosebite).

⁵⁷ BRV, III, 836, p. 84-87.

⁵⁸ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 32, 33.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ MIB, doc. 1269, f. 223r.

⁶² BRV, III, 845, p. 95.

⁶³ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1933, p. 3-4, 89, 92, 122.

vândut nici un exemplar⁶⁴. În 1 mai 1818 existau 721 exemplare, din care s-au vândut 19 exemplare compactate și 4 exemplare „*in cruda*”. În 1819/1820 s-au difuzat prin vânzare 42 exemplare (dintre care 2 compactate), iar în 1820/1821 12 exemplare compactate și un exemplar „*in cruda*”⁶⁵, ceea ce corespundea în ansamblu unui mod eficient de valorificare a ediției respective. Pot fi repertoriate în zilele noastre, într-un stadiu primar, cel puțin 40 exemplare păstrate încă ale *Apostolului* din 1814. De asemenea, există mai multe referiri documentare suplimentare la anumite exemplare ale *Apostolului*, care au existat într-o localitate sau alta la un moment dat și care, unele dintre ele, au dispărut între timp. Studiarea metodică, aprofundată, într-o etapă ulterioară, a tuturor referințelor amintite, într-o corelare strânsă, își va dovedi cu siguranță utilitatea. Pe teritoriul județului Maramureș au fost descrise bibliografic până acum un număr de 12 exemplare ale *Apostolului* din 1814, respectiv cele de la Arieșu de Pădure, Băița de Subcodru, Băiuț, Bicăz, Iadăra, Lucăcești, Oarța de Sus, Poiana Botizii, Săbișa, Iazăr, Sighetu Marmăției (biserica ortodoxă), Stremț⁶⁶. Conform statisticii generale din 1867-1868, realizată desigur incomplet, existau la vremea aceea 44 exemplare ale aceleiași tipărituri, total care reprezenta destul de bine gradul de difuziune și persistență în timp a *Apostolelor* din 1814. În 1933 însă, Iacob Popa nu a centralizat în lista tipăriturii menționate decât 3 exemplare, respectiv cele de la Teiuș, Ciunga și Fărău⁶⁷.

25-26. Două foi volante necuprinse în BRV și al căror tiraj s-a limitat la 120 și 60 exemplare, au fost imprimate în 1814, respectiv: *Commissiones quibus imperatur ut Gratiae Deo agantur pro peste Coronae sopita*⁶⁸ și *Commissiones quibus secundario prescribitur qualiter ceremonia propter pestem abactam secundo die Pentecostes instituatur ad praescriptum Excellentissimi Domini Gubernatoris Banff*⁶⁹. Desigur, sub aspectul conținutului lor, aceste foi volante seamănă cu alte două tipărituri de același gen apărute însă în 1813, la Brașov și Cluj, respectiv cu *Înștiințarea din 1 noiembrie 1813 a comisiei sanitare a magistratului din Brașov, în 8 puncte, cu privire la mijloacele de prevenire a ciumei* [Brașov, 1813], [tipografia lui Johann Georg von Schobeln], *in folio*, 2 p. și cu *Extrasul în limba română în 11 puncte al capitoului 6 din Normativul în 8 capitole, publicat de guvernul Transilvaniei la 4 noiembrie 1813, nr. 9146, pe baza decretului lui Francisc I din 1813, nr. 5385, cu privire la mijloacele de prevenire a ciumei*, redactat la [Cluj], [după 4 noiembrie 1813], *in folio*, 3 foi recto-verso. Cele două foi volante imprimate la Blaj în 1814 par a le fi suplimentat, prin dublare, fiind menite beneficiarilor greco-catolici, pe cele două amintite la

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ MIB, doc. 1269, f. 153r.

⁶⁶ Aurel Socolan, *Cartea veche românească în Maramureș*. Teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, 1983, p. 54-56, 59, 71, 74, 75, 79, 81, 82.

⁶⁷ DANJA, MRUB – a. i., doc. 657/1933, f. 184r.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 89, 122.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 99, 122.

urmă anterior, care fuseseră imprimate în 1813 și direcționate prioritar înspre mediile ortodoxe românești transilvane.

27. În 1815 s-a mai imprimat, putem crede, cu destulă siguranță, o ediție a *Ceaslovului* (sau s-a imprimat doar un tras al ediției mai vechi?), deși mai existau la începutul anului respectiv 624 exemplare în stoc, însă evidența ediției respective nu apare în evidențele pe stocuri împreună cu cea a ediției mai vechi din 1808! Deși nu mai poate fi găsită acum evidența stocului tipăriturii respective, *se impune totuși a fi creditată ediția din 1815 a Ceaslovului, neinclusă în BRV, deoarece alte informații cuprinse în rațiunile tipografiei, respectiv cele referitoare la munca tipografică propriu-zisă, sau la consumul de materiale, îi certifică destul de puternic existența*⁷⁰. Tirajul acestei ediții a fost inițial de 1081 exemplare, dar până la urmă de doar 1074 exemplare, imprimate pe hârtie obișnuită, și 155 exemplare „*in charta venetica*”⁷¹. S-ar fi putut ca întreaga ediție respectivă să-i fi revenit pentru gestionare episcopului Ioan Bob, pentru că stocul său nu este cuprins în evidențele contabile ale prefectului tipografiei, Demetriu Papp!

28. În 1815 s-a imprimat ediția a III-a a *Eubologhionului*⁷². Tirajul său, preluat de prefect în 7 februarie 1815, a fost de 1329 exemplare, dintre care 1074 „*in charta ordinaria*”, 150 „*in Post Papyr*”, 5 „*in selectiori charta vulgo venetica*”⁷³. Un număr de 9 exemplare au fost date lucrătorilor tipografi, iar până la sfârșitul anului respectiv au fost difuzate prin vânzare 111 exemplare obișnuite. În 1816 s-au vândut 50 exemplare obișnuite. În 1817 nu s-au vândut exemplare. În 1818 (până în 1 mai) au fost difuzate 39 exemplare obișnuite. Dacă în 1 mai mai existau 1020 exemplare în total, nu se mai cunoaște cum a evoluat stocul tipăriturii menționate, până în 20 noiembrie 1822⁷⁴, foile registrului care conținea rațiunile acelor ani fiind din nou rupte! Au fost reperate și repertoriate până acum peste 60 exemplare ale *Eubologhionului* din 1815.

29. Tot atunci a apărut și o nouă ediție a *Catehismului cel mare*⁷⁵. Este de reținut faptul că din nou pe foile de titlu ale exemplarelor ediției respective apărea localizarea „în Blaj la Mitropolie”, în timp ce titulatura episcopului era „Ioan Bobb, Vlădicul Făgărașului”, cu conotația voalată din timpul antecesorului său de mitropolit! Tirajul noii ediții a fost de 1200 exemplare, dintre care au și fost difuzate pe parcursul anului amintit 112 exemplare⁷⁶. Ritmul de solicitare a tipăriturii respective a fost dintre cele bune, de la început, vânzându-se de fapt în 1816 196 exemplare, în 1817 51 exemplare și în 1818 (până în 1 mai) 103 exemplare, pentru ca în final, respectiv în 1 mai 1818, să

⁷⁰ *Ibidem*, p. 28-29, 93, 94, 122-123, 124.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² BRV, III, 875, p. 117.

⁷³ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 29.

⁷⁴ MIB, doc. 1269, f. 212r.

⁷⁵ BRV, III, 871, p. 115-116.

⁷⁶ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 12-13.

mai rămână din stoc 732 exemplare⁷⁷. *Catehismul* din 1815 este o tipăritură rară, deoarece după cunoștința noastră nu se mai păstrează în țară decât 2 exemplare ale sale, respectiv cel de la Biblioteca Academiei Române, descris în BRV, și cel de la Biblioteca Centrală Universitară București, dacă mai există⁷⁸.

30-31. În 1815 nu s-au reimprimat la Blaj (Aurel Răuțiu și Ladislau Gyémánt le localizează între parateze la Blaj și le datează în intervalul 1792-1815, dar reimprimarea lor în 1815 nu este confirmată de registrul contabil al tipografiei din timpul lui Dimitrie Papp), două foi volante conținând *Textul rugăciunii de citit în bisericile românești în timp de război*, denumit și *Rugăciune de obște*⁷⁹, și *Tipicul slujbei în vreme de război care se va oficia la liturghie și vecernie în bisericile românești din Transilvania, alcătuit din porunca guvernului Transilvaniei, în împrejurările războaielor austro-franceze din perioada 1792-1815*, denumit și *Rânduiala slujbei în vreme de război*⁸⁰. Dacă nu pare sigură vreo reeditare din 1815 a *Rugăciunii de obște*, pentru că nu o specifică în evidențele sale prefectul tipografiei, câtă vreme cea din 1813 este perfect admisibilă (din cauza faptului că este specificată de către acesta), considerăm că și cele două ediții amplasate în intervalul 1792-1815, nu au putut fi reeditate în anul limită ultim specificat în datările aproximative amintite și nici în intervalul studiat mai intens de noi acum, cel de după 1807 și până în 1815⁸¹! Dar n-ar fi fost exclus totuși ca în timpul războaielor napoleoniene cele două texte să fi fost reeditate totuși!

32. Abia în 1816 a fost reeditată sigur *Floarea adevărului*⁸² din 1750. S-a început editarea a 1260 exemplare, dar până la urmă tirajul final n-a inclus decât 1240 exemplare⁸³. Dintr-un tiraj atât de mare nu s-au păstrat, din nou, decât foarte puține exemplare. Repertoriul *Florii adevărului* din 1816, aflat la începutul redactării sale, cuprinde doar 3 referiri bibliografice la exemplare păstrate încă,

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Cartea veche românească în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare București*, București, 1972, p. 164.

⁷⁹ Aurel Răuțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 414, p. 225. Observăm că titlul acestei foi volante concordă foarte bine cu cel din 1813, *Preces pro felici bello succesu*!

⁸⁰ *Ibidem*, 412 și 413, p. 224. Observăm că sunt două astfel de foi volante, din același an, 1792, care diferă ca paginaj.

⁸¹ De altfel și editarea lor în anul limită inferior, 1792, ne pare oarecum problematică, deoarece anul respectiv nu este unul de confruntări militare deosebite, fiind unul al terminării unui război ruso-austro-turc, început în 1787, citirea în bisericile transilvane și memorarea unor astfel de rugăciuni de obște la vreme de război nefiind imperios necesară atunci, pentru că deja soarta războiului fusese deja tranșată, operațiunile militare mari deja încheiate, dar desigur imprimarea lor nu este nici absolut imposibilă, la finele confruntărilor armate menționate, dacă tipăriturile respective sunt corelate cu războaiele napoleoniene, efectele lor fiind resimțite și în principat. Se poate astfel lega totuși editarea lor chiar în 1792 de confruntările militare europene, napoleoniene, în care imperiul austriac era antrenat, ceea ce Aurel Răuțiu și Ladislau Gyémánt au făcut-o deja, cu deplin temei.

⁸² BRV, III, 906, p. 141-144.

⁸³ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 44, 101, 105, 126.

ceea ce este foarte puțin desigur și nu oglindește realitatea actuală! Pe teritoriul județului Alba nu a fost identificat, încă, nici un exemplar al acestei ediții, ceea ce este desigur greu de explicat.

33. Împreună cu ediția a II-a a *Florii adevărului* s-a mai tipărit tot atunci, din nou, și *Păstorniceasca poslanie sau Dogmatica învățătură* din 1760 a episcopului Petru Pavel Aron, cele două tipăriri din 1816 fiind distribuite împreună.

34. În cursul aceluiași an 1816 s-a imprimat și a V-a ediție a *Acatistului*⁸⁴. Tirajul ediției respective a fost de 1296 exemplare, dintre care 1214 exemplare imprimate pe hârtie obișnuită și 82 exemplare pe hârtie de mai bună calitate⁸⁵. Imediat după încheierea editării, tipografii au beneficiat de 8 exemplare, și în plus de acestea s-au difuzat prin vânzare, până la finele anului 1816, 88 exemplare obișnuite, din care 13 „*in charta hollandica*”. În 1817 au fost difuzate 80 exemplare obișnuite, iar în 1818 (până în 1 mai) 106 exemplare obișnuite, astfel încât în 1 mai 1818 mai existau 1014 exemplare, dintre care 961 obișnuite, 39 „*in charta hollandica*” și 14 „*in <charta> in modice crasiori*”⁸⁶. Se vânduseră așadar, în 3 ani de la apariție, 274 exemplare, ceea ce însemna o rată anuală de 91-92 exemplare vândute și corespundea unei destul de bune difuzări a lucrării menționate. Repertoriul stadial actual al *Acatistului* din 1816 conține referiri la doar 10 exemplare ale tipăriturii respective păstrate încă.

35. În 1816 a fost imprimată ediția unei interesante foi volante, în quarto de 15 foi r-v, care conținea *Pastorala episcopului unit al Transilvaniei, Ioan Bob, ca urmare a scrisorii prezidențiale a guvernatorului, Gheorghe Bánffy, din 10 aprilie 1815, prin care credincioșii sînt îndemnați la o mai mare supunere și credință prin care să poată depăși foamea și celelalte urmări ale calamităților naturale*⁸⁷, denumită și *Cuvânt păstoresc despre împotivnică starea și întocmirea vremilor de acum alcătuit și la anul 1816, 15 februarie, tipărit în Blaj*⁸⁸. Deși din rațiunile tipografiei corespunzătoare anului 1816 rezultă faptul că „s-au tras” 1200 exemplare⁸⁹ ale ediției respective, la ora actuală se mai păstrează doar 2 exemplare, ceea ce este din nou extrem de puțin!

36. O foaie volantă de sine-stătătoare, diferită așadar de cea dinainte, pare să fi fost și lucrarea care conținea, în 4 foi tipografice, o „operă” a episcopului Ioan Bob, prin intermediul căreia se „demonstra că greutățile vremurilor abătute de Dumnezeu asupra oamenilor erau din cauza păcatelor lor”⁹⁰. Dacă se va identifica practic o asemenea tipăritură, cu siguranță ea ar fi

⁸⁴ BRV, III, 895, p. 136.

⁸⁵ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 11, 101, 105, 126.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁸⁷ Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 536, p. 284.

⁸⁸ BRV, III, p. 141, 905.

⁸⁹ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 55, 101, 105, 126.

⁹⁰ *Ibidem*.

contribuție la BRV certă, câtă vreme, la ora actuală, în virtutea informației documentare pe care o prezentăm, nu foarte clară și sigură, o considerăm doar *prezumtivă*.

37. Tot în 1816 s-a imprimat, cu certitudine, *O nouă ediție a instrucțiunilor din 1759 ale episcopului unit al Transilvaniei, Petru Pavel Aron, în 10 capitole, cu privire la obligațiile și statutul clerului*⁹¹, dar nici pe aceasta nu o găsim confirmată în rațiunile tipografiei, deși Vasile Popp a văzut și el un astfel de exemplar, nu numai cei doi autori contemporani amintiți, motiv pentru care și acest titlu s-ar cuveni a fi socotit o contribuție la BRV (în mod evident mai mult decât o contribuție *prezumtivă*), dar lucrarea se identifică, putem crede, cu *Păstorniceasca poslanie* a episcopului Petru Pavel Aaron din 1759, reeditată, cum s-a mai specificat, în 1816⁹².

38. A treia ediție a *Evangheliei* a apărut în 1817⁹³, într-un tiraj de 1266 exemplare, dintre care 1230 "*in charta ordinaria*" și 36 exemplare "*in Post Papyr*". Din nou apărea localizarea "*în Blaj la Mitropolie*". Lucrătorilor tipografi li s-au dat 9 exemplare, iar până la sfârșitul anului 1817 nu s-a operat nici o modificare în stocul amintit, de 1257 exemplare (dintre care 36 erau "*in Post Papyr*"). Se mai păstrează peste 70 de exemplare ale *Evangheliei* din 1817 și de asemenea există o serie întregă de referințe editate și inedite la multe alte exemplare, unele suplimentare celor amintite anterior. Pe teritoriul județului Maramureș au fost reperate 24 exemplare ale ediției respective, aflate în 23 de localități⁹⁴. Din statistica anilor 1867-1868 a cărții vechi românești există pe teritoriul

⁹¹ Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 532, p. 282.

⁹² Ceea ce ar explica și absența titlului specificat de Aurel Răduțiu și Ladislau Gyémánt din *rațiunile* consultate de noi. Îi mulțumim pentru semnalarea faptului cu pricina domnului Daniel Dumitran, pentru că în prima fază nu am acordat atenție corespondenței respective. E interesant de subliniat și constatarea că tipăritura avută în vedere (cu ediții în 1759 și 1816) este de asociat primordial ideii de foaie volantă, deși are o întindere mare (în 8°, de 1 + 159 pagini), date fiind funcționalitatea și conținutul său (adică faptul că s-a urmărit îndeosebi răspândirea rapidă înspre cler a unor instrucțiuni episcopale, sub forma unei *circulare*) și nu celei de carte propriu-zisă, menită unei lecturări preferențiale. Este evident pentru noi că diferențierea dintre noțiunea de carte tipărită (împreună cu cea de broșură, chiar) și cea de foaie volantă (indiferent cât de voluminoasă poate fi o astfel de tipăritură, chiar de 80 pagini, sau de peste 150 pagini!, în cazul specificat) se face pe baza *funcționalității* fiecărui gen de tipăritură amintit, fiind foarte evident faptul că foile volante au fost tipărituri ocazionale, menite unei difuzări *rapide, concomitente* (ceea ce reiese și din denumirea lor de tipărituri *zburătoare* sau *volante*!), scopul editării lor fiind acela de a răspândi dispoziții oficiale (imperiale, guberniale, ecleziastice), sau creații literare ocazionale, cele dintâi urmând să fie prelucrate unor ascultători sau cititori din zona mediană sau chiar de la baza societății (unele fiind expuse în locuri publice, pentru a fi citite, cele mai multe fiind pur și simplu citite public, repetitive, fie în piețe, fie în lăcașurile de cult).

⁹³ BRV, III, 940, p. 187.

⁹⁴ Aurel Socolan, *op. cit.*, p. 56-57, 60, 64, 66, 69, 74, 75, 77, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 89.

arhiepiscopiei greco-catolice de Făgăraș, au putut fi sintetizate 28 referiri documentare la tot atâtea exemplare⁹⁵.

39. O altă ediție apărută în 1817 a fost cea a *Strastnicului*⁹⁶, a cărei imprimare ea fost localizată și ea „în Blaj la Mitropolie”. S-a început imprimarea *Strastnicului* în 1250 exemplare, dar au rezultat până la urmă doar 1244 exemplare întregi⁹⁷. Pot fi repertoriate actualmente aproximativ 85 exemplare ale *Strastnicului* din 1817, dar acest prim eșantion nu reflectă decât parțial numărul real al tipăriturilor respective existente încă. De exemplu, au fost repertoriate 34 exemplare ale sale în 33 localități maramureșene⁹⁸, ceea ce corespunde unei bune reprezentări în zonă a *Strastnicului* din 1817 și unor cercetări de teren sistematice, dar s-ar putea ca și în Maramureș să existe diverse și relativ multe tipărituri vechi care n-au fost încă repertoriate. De aceea, cifrele cu care operăm nu sunt considerate decât repere stadiale ale răspândirii și păstrării vechilor tipărituri, dar ele denotă totuși în ce procent scăzut ni s-au păstrat unele tipărituri și cât de puțin din existentul păstrat s-a cercetat și descris bibliografic! Exemplarele repertoriate în 1867-1868, ale *Strastnicului* din 1817, aflătoare pe teritoriul arhiepiscopiei greco-catolice românești transilvane, erau 24.

40. În 1817 s-a imprimat, cu certitudine (după Aurel Răduțiu și Ladislau Gyémánt), la Blaj, *Ordonanța guvernului Transilvaniei, în 16 puncte, prin care se reglementau permisiile și concediile militarilor*⁹⁹, denumită și *Înștiințare nr. 5964*, ceea ce ne pune în fața unei *noi contribuții la BRV*, dar nu o putem confirma pe baza rațiunilor prefectului Dimitrie Papp, ceea ce ne dă desigur de gândit în privința caracterului absolut al informațiilor pe care le putem extrage din documentul analizat.

41. Rațiunile tipografiei nu confirmă imprimarea unei noi ediții a *Liturghierului* la Blaj în 1817¹⁰⁰, deși există atât câteva semnalări ale existenței „în realitate” a tipăriturii respective, cât și câteva consemnări documentare ale existenței în trecut a unor exemplare ale sale! Astfel au fost reperate, din prima categorie, 2 exemplare în Maramureș¹⁰¹ și 1 exemplar ca existând la Direcția Județeană Gorj a Arhivelor Naționale¹⁰². După descrierea bibliografică făcută

⁹⁵ Ioan Mircea, *Prezența cărții vechi românești pe meleaguri transilvane*, în *Sargetia*, XXX, 2001-2002, p. 328-329.

⁹⁶ BRV, III, 947, p. 189-190.

⁹⁷ DANJA, MRUB – a. î., doc. 35/1808, p. 31, 108, 128.

⁹⁸ Aurel Socolan, *op. cit.*, p. 54, 56, 58, 59, 60, 62, 65, 67, 69, 72-75, 77, 80, 81, 83, 84, 84 bis, 85-87.

⁹⁹ Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 538, p. 285.

¹⁰⁰ Elena Mosora, Doina Hanga, *Catalogul cărții vechi românești din colecțiile Bibliotecii centrale universitare «Lucian Blaga»*, Cluj-Napoca, 1991, 540, p. 192.

¹⁰¹ Aurel Socolan, *op. cit.*, p. 54, 87.

¹⁰² *Cartea veche românească în Arhivele Statului*, București, 1985, 292, p. 255.

celui din urmă exemplar amintit, se poate însă accepta cu greu ideea că acesta ar fi o tipăritură blăjeană, deoarece după numele xilografilor care au realizat ornamentația tipografică a lucrării, ea pare a fi o lucrare de Râmnic și nu una de Blaj! Ca atare, noi înclinăm să credem că n-a fost realizată nici o ediție a *Liturghierului* în 1817 la Blaj¹⁰³.

42. Unicul exemplar păstrat încă, cunoscut până acum, al *Abeceedarului* din 1817 se află la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia¹⁰⁴, deși tirajul acestei ediții a fost mare, de 1400 exemplare!

43. O lucrare tipografică nespecificată a fost efectuată în 1817, într-un tiraj de numai 36 exemplare. Lucrarea s-a imprimat pe „*Post Papyr*”, deci pe o hârtie mai de calitate, iar consumul total de hârtie pe care l-a presupus s-a ridicat la 6 legături, 18 cărți, ceea ce înseamnă că tipăritura respectivă avea o anume consistență (n-a fost doar o foaie volantă!).

44. În anul 1819 a apărut o nouă foaie volantă, pentru uzul armatei imperiale, respectiv *O altă ediție, în limba română, a regulamentului militar în 40 de puncte pentru armata Imperiului austriac*, denumită și *Articuliși obștești pentru Chesaro-Crăiasca Armădiei*¹⁰⁵, dar evidențele contabile ale tipografiei, din anii 1807-1818, redactate de către merituosul cărturar al Blajului, Dimitrie Papp¹⁰⁶, nu mai continuă, după ultimul an menționat, pentru simplul motiv că activitatea sa de prefect al tipografiei s-a încheiat.

Studiul de față constituie o colaborare mai veche a celor doi autori ai săi și chiar dacă nu a fost dus până la ultimul grad de cercetare și interpretare, respectiv de valorificare științifică a informațiilor¹⁰⁷, el merită să fie publicat în forma aceasta perfectibilă, deoarece se semnalează prin intermediul său aspecte importante din activitatea oficinei tipografice blăjene vechi, inclusiv unele

¹⁰³ Deși în *BRV*, III, 952, p. 194, figurează titlul respectiv, pe baza unei semnalări bibliografice a lui Atanasie Popa.

¹⁰⁴ Cristina Bica, *Tipăriturile românești vechi existente în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 233-251.

¹⁰⁵ Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *op. cit.*, 550, p. 290.

¹⁰⁶ Vezi, în privința activității de prefect al tipografiei din Blaj, pe parcursul anilor 1807-1818, Cornel Tatai Baltă, Gabriela Mircea, *Prefecții tipografiei din Blaj (1754-1822)*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 398-399.

¹⁰⁷ Pentru întregirea atmosferei și a realităților de epocă din tipografie, pe parcursul perioadei investigate, pot fi consultate și alte câteva studii ca: Gabriela Manolache, *Consumul de hârtie în lumina evidențelor contabile ale tipografiei din Blaj (1807-1818)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, XXVIII, 1988, p. 501-523; Cornel Tatai Baltă, Gabriela Mircea, *Lucrătorii tipografiei de la Blaj (1787-1821), în context documentar*, II, în *Apulum*, XXVI, 1989, p. 405-445; Cornel Tatai Baltă, Gabriela Mircea, *Prefecții tipografiei din Blaj (1754-1822)*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 389-405; Cornel Tatai Baltă, Gabriela Mircea, *Legătorie și legători de carte la tipografia din Blaj în anii 1787-1792, 1795-1821*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, XXXIII, 1994, p. 259-304.

contribuții la BRV, semnalate documentar, de care nu putem să nu ținem seama de acum înainte.

EDITIONS AND PRINTING STACKS FROM BLAJ 1807-1818,
BIBLIOGRAPHICALLY AND DOCUMENTARILY RECORDED:
A NEW APPROACH
Summary

Through this study there was tried to render valuable a series of documentary information, extracted from the account book of the printing house from Blaj; it is kept in Alba Iulia and corresponds to the years 1807-1818; especially there was fructified the information referring to the editions and book stacks existent in the storage rooms of the printing house, over the course of mentioned years. There was also tried to corroborate documentary information by a series of bibliographical information, for better limitation of the editorial activity and the existing books of the printing house. The general view is edifying, from the stated point of view and the activity of the printing house can be better interpreted, on its basis, during the course of mentioned years, inclusively from the point of view of some confusions concerning old Romanian book bibliography. Also there could be evidenced several contributions to the *Old Romanian Book Bibliography* (17 editions), titles and editions of printings that didn't enter any bibliography so far (because such copies of old book haven't been identified till now, either because they are held within certain collections not yet investigated, or because they are fragmentary and their identification is very difficult, or, pure and simple, they got lost by excessive wearing and do not exist anymore copies of some of the remembered editions).

(Translated by Adina Goșa)